

RESTAURAREA A DOUĂ PIESE DE CERAMICĂ DESCOPERITE LA ȘIMLEU SILVANIEI, JUDEȚUL SĂLAJ – STUDIU DE CAZ –

ANAMARIA ELEKES*

RESTORATION OF TWO CERAMIC POTS FOUND AT ȘIMLEU SILVANIEI, SĂLAJ COUNTY

REZUMAT: Lucrarea prezintă restaurarea a două piese ceramice descoperite la Șimleu Silvaniei, județul Sălaj. Ambele piese au parcurs în cadrul procesului de restaurare etape precum: observații macro și microscopice, intervenții mecanice și chimice pentru înlăturarea depunerilor, operațiuni de completare a zonelor lipsă, refacerea decorului. Important de reținut este și faptul că fiecare piesă este un caz aparte și că nu există un tratament universal de restaurare-conservare a obiectelor ceramice.

CUVINTE-CHEIE: restaurare ceramică, Șimleu Silvaniei, kantharos, strachină, conservare.

SUMMARY: The article gives a talk about the restoration of two ceramic pots found at Șimleu Silvaniei, Sălaj County. Both artifacts included along the restoration process, phases like: macro – and microscopic observations, mechanical and chemical procedures, removing deposits, fill the missing areas and restoration of the pattern. It is important to mention that each artifact is unique and there is no panacea for the restoration-conservation of all the pottery.

KEYWORDS: pottery restoration, Șimleu Silvaniei, kantharos, bowl, conservation.

Ceramica reprezintă cea mai mare parte a materialului arheologic descoperit în săpătură, ea fiind prezentă din preistorie până astăzi, indiferent de epoca studiată.

De aceea cercetarea materialului ceramic ne oferă informații despre datarea așezărilor și identificarea populațiilor care s-au perindat de-a lungul timpului. În spatele pieselor ceramice, arheologul și istoricul pot reconstitui o comunitate de oameni cu obiceiurile și credințele, cu îndeletnicirile și aspirațiile, cu evoluția și declinul, cu influențele și transformările ei. Începând din neoliticul timpuriu și chiar până în zilele noastre, ceramica rămâne reprezentativă pentru grupurile etnice și populațiile cele mai diverse, care-și reflectă în ea capacitățile spirituale, tehnologia epocii, preocupările de bază, precum și frământările sociale¹.

Marea concentrare a vestigiilor arheologice, bogăția și varietatea descoperirilor provenite din zona orașului Șimleu Silvaniei, ce datează din epoci diferite, toate coroborate cu poziția geografică ne determină să susținem că această zonă a deținut un rol strategic în decursul timpului, rol deosebit confirmat pe deplin de cercetările arheologice sistematice care au vizat întreaga zonă².

În urma acestor cercetări de la Șimleu Silvaniei, ajung în laboratorul de restaurare o mare varietate de piese ceramice valoroase atât din punct de vedere istoric, științific cât și artistic, care vor fi salvate și puse în valoare prin operații de restaurare și conservare.

* Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, carstea_r@yahoo.com

¹ Vicoveanu 1998, p. 1

² Pop et alii, 2006, p. 17.

Materialul ceramic studiat provine de la Șimleu Silvaniei, un kantharos, descoperit pe dealul Cetate cunoscut și sub numele de „Varhegy” datat sec. I d. Chr.³ și la o strachină tip „coif suedez”⁴ provenită din același sit arheologic punctul „Observator” încadrată cronologic în Epoca Bronzului târziu, sec. XIV î. Chr.⁵.

Contextul în care au fost descoperite piesele este foarte important deoarece acesta oferă informații importante despre starea de conservare a fragmentelor ceramice în momentul decopertării.

Pe dealul Cetate cunoscut și sub numele de „Varhegy” din apropierea orașului Șimleu Silvaniei, a fost descoperită și studiată de-a lungul anilor o așezare dacică. În acest context, în cadrul cercetărilor arheologice din vara anului 2008 a fost identificată o locuință (L16) din complexul C5 cu un bogat inventar ceramic. Formele ceramice cuprind aproape toate categoriile cunoscute în repertoriul ceramicii dacice lucrate la roată: fructiere, cupe cu picior, kantharos de tip celtic și grecesc, boluri, castroane, căni, capace. Cercetarea complexului C5 aduce precizări importante privind inventarul unei locuințe, date despre posibile „servicii de masă” și planimetria unor astfel de construcții⁶.

Kantharos-ul pe care îl vom prezenta face parte din inventarul acestei locuințe și este o piesă deosebită atât prin calitatea pastei, formă, decor, cât și prin starea bună de conservare.

Vasul, are formă bitronconică, buza ușor evazată, cu două torți ușor supraînălțate.

Ca și tehnică de execuție piesa este lucrată la roata olarului.

În urma analizei macroscopice a rezultat că fragmentele ceramice au o densitate foarte bună, pasta este omogenă, degresantul folosit este un nisip foarte fin de unde rezultă și calitatea bună a pastei, vasul a fost ars în absența oxigenului (ars reducător) iar pe interior, pe unele porțiuni sunt semne ale unor posibile urme de ardere secundară. Exteriorul este bine lustruit, cu aspect metalic, iar interiorul netezit.

Fragmentele sunt decorate la exterior în tehnica lustruirii cu benzi de linii verticale și în zig-zag.

În momentul intrării în laborator obiectul se prezenta sub forma a 49 de fragmente de diferite dimensiuni, buza vasului păstrându-se integral, corpul vasului în proporție de 60%, iar partea inferioară 90%, torțile sunt păstrate fiecare în parte în proporție de 65% (Foto 1)⁷.

Depunerile de sol au fost îndepărtate în mare parte pe șantier după prelevare, însă pe suprafața unor fragmente ceramice se observă depuneri aderente de culoare neagră și cărămidie inclusiv pe canturi.

În urma analizelor de laborator efectuate, s-a constatat prezența a două tipuri de depuneri:

1. depuneri ocru brun, slab aderente – pământ.
2. depuneri negre sub forma unor pete aderente ușor lipicioase – reziduuri petroliere de tip asfaltene.

Rezultatele testelor de solubilitate, arată că aceste depuneri sunt insolubile în benzină, alcool, cloroform, toluen și puțin solubile în benzen și tetraclorură de carbon (Anexa I)⁸.

Operațiile de restaurare și conservare au implicat parcurgerea următoarelor etape:

- imersia în apă distilată pentru saturare.
- imersia repetată a fragmentelor ceramice în baie de EDTA (Complexon III), 3,72%, urmată de perieri sub jet de apă și intervenții mecanice pentru înlăturarea totală a depunerilor.
- spălare/„neutralizare” prin imersie în băi repetate de apă distilată;
- uscare liberă pe hârtie de filtru la temperatura camerei.
- asamblarea și lipirea fragmentelor ceramice cu *poliacetat de vinil* fără plastifiant (Foto 2)
- completarea zonelor lacunare cu ipsos de modelaj colorat în masă.

³ Pop et alii 2009, p. 212.

⁴ Kovacs 1970, p. 24 – 47.

⁵ Pop et alii, 2004, p. 332–334.

⁶ Pop et alii 2009, p. 212.

⁷ Moldoveanu 2003, p. 337.

⁸ Mulțumim pe această cale doamnei chimist Doina Boroș expert în investigații chimice conservare patrimoniu cultural, de la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca, laboratorul de restaurare și conservare, sectorul investigații chimice.

- finisarea, refacerea decorului, și integrarea cromatică a zonelor completate.
- conservare finală prin pensulare cu lac nitrocelulozic incolor, 20%, diluat în acetonă.⁹ (Foto 2).

Prin restaurarea acestui *kantharos*, care face parte dintr-un ansamblu de opt piese descoperite în cadrul aceleiași complex, se aduc precizări importante privind inventarul unei locuințe și completează imaginea pe care o avem despre repertoriul ceramicii dacice¹⁰ (Foto 3).

Ce-a de-a doua piesă despre care vom vorbi a fost descoperită în cadrul cercetărilor sistematice efectuate în situl arheologic de la Șimleu Silvaniei punctul „Observator”, campania din vara anului 2003. Cu această ocazie au fost identificate un număr de 76 de gropi. Printre acestea se remarcă groapa G 181 datată în Epoca Bronzului târziu, (sec. al XIV-lea î. Hr.) având un inventar deosebit de bogat, compus din 16 vase întregi sau parțial întregibile, fragmente de greutate de lut și un fragment dintr-un tipar nedeterminabil. Pe fundul gropii a fost depusă o mare cantitate de chirpici. Având în vedere aceste indicii complexul se presupune a fi o depunere rituală¹¹.

Piesa în discuție face parte din inventarul acestui complex și este deosebită atât prin formă, decorul și starea bună de conservare. Strachina, după cum este și denumită, de tip „coif suedez” are forma unei calote, cu buza puțin evazată, iar pe partea exterioară prezintă două proeminențe conice, două tortițe. Decorul constă din caneluri semicirculare dispuse în jurul proeminențelor conice. Între grupurile de caneluri apare câte o aleveolă rotundă. Pe fund există un decor spiralic¹².

Vasul este lucrat cu mâna iar ca degresant a fost folosit nisipul fin. Culoarea fragmentelor ceramice, brun – cărămizie, ne indică faptul că piesa a fost arsă oxidant, arderea este profundă ceea ce a și contribuit la păstrarea într-o stare bună a fragmentelor. Pe interior în zona fundului și pe o parte a peretelui există urme de ardere secundară. Suprafața este lustruită fără a avea aspect metalic.

În momentul intrării în laborator, obiectul se prezenta sub forma a 14 fragmente de diferite dimensiuni, partea superioară a piesei (buza) păstrându-se în proporție de 60%, corpul în proporție de 70%, iar zona inferioară se păstrează integral; o tortiță și o proeminență lipsesc (Foto 4).

Trei dintre fragmente prezintă exfolieri în partea exterioară, probabil datorită unui viciu tehnologic posibil prezenței în exces a degresantului în această zonă. Aici observând mici bucățele de pietricele și urmele acestora.

Depunerile de pământ au fost îndepărtate în totalitate, după scoaterea piesei din săpătură. Pe suprafața fragmentelor nu existau depuneri de natură calcaroasă sau săruri insolubile, după cum a rezultat și din buletinul de analiză din laboratorul de specialitate unde este menționat faptul că fragmentele ceramice nu prezintă depuneri aderente doar urme de praf superficial nefiind necesar aplicarea unui tratament chimic (Anexa II).

În cadrul procesului de restaurare au urmat:

- asamblarea și lipirea fragmentelor cu *poliacetat de vinil* fără plastifiant (Foto 5).
- reconstituirea părților lipsă cu ipsos de modelaj colorat în masă cu oxid roșu de fier având ca suport plastelina de modelaj în care a fost amprentat decorul.
- finisarea și integrarea cromatică a zonelor completate.
- conservarea finală prin pensulare cu lac nitro-celulozic incolor (Foto 6).

În concluzie trebuie să menționăm că operațiunile de restaurarea a acestor două piese au parcurs aproape toate fazele procesului tehnologic tipic pentru ceramica arheologică: de la intervenții mecanice la tratamente chimice pentru înlăturarea urmelor de zacere în sol, de la operațiuni de completare a zonelor lipsă la intervenții de refacere a decorului¹³. Dar important de reținut este și faptul că nu există

⁹ Pripon 2015, p. 340.

¹⁰ Pop *et alii* 2009, p. 212.

¹¹ Pop *et alii* 2004, p. 332–334.

¹² Bejinariu, Lako, 2000, p. 160–219; Mathe 1988, p. 27–122.

¹³ Plenderleith, Werner 1981 p. 506–510.

un tratament universal de restaurare-conservare a obiectelor arheologice nici ca metodă de lucru nici ca materiale de intervenție. Fiecare piesă este un caz aparte și se impune un studiu amanunțit al acesteia încă de pe șantier din momentul descoperirii.

Aceste două piese au fost expuse în cadrul Salonului Interjudețean de Restaurare intitulat „Din Tainele Restaurării” organizat de Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău în 2016¹⁴.

Strachina de tip „coif suedez” se află în expoziția de bază a Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, etalată în segmentul expozițional aferent perioadei epocii bronzului unde a fost refăcut ambientul unui atelier pentru turnat piese de bronz.

BIBLIOGRAFIE

Bejinariu, Lako 2000	Ioan Bejinariu, Eva Lako, <i>Contribuții la cunoașterea Bronzului Târziu din nord – vestul României. Așezarea de la Crasna</i> , în <i>Acta M P XXIII</i> , I, 2000, p. 153–219.
Mathe, M., Sz. 1988	Mathe, M., Sz., „Bronze Age tells in the Berettyovalley”, în <i>Bronze Age tell settlements of the great Hungarian Plan</i> , I, I.P.H., Budapest, 1988.
Plenderleith, H.J.,
A.E. A. Werner 1981	Plenderleith, H.J., A.E. A. Werner <i>Conservarea antichităților și operelor de artă. Tratament, reparații și restaurare</i> , ediția 2, partea III, <i>Siliciul și materialele legate de acesta</i> , 1981 (titlul original: <i>The Conservation of antiquities and Works of Art</i> , Oxford Univerity Press, London, 1971).
Pop et alii 2004	Horea Pop, Bejinariu Ioan, Paul Pupeză, <i>Șantierul arheologic Șimleu Silvaniei „Observator”. Campania anului 2003</i> , în <i>Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania anului 2003</i> , cIMeC-Institutul de Istorie Culturală, Cluj-Napoca, 2004, p. 332–334.
Pop et alii 2006	Horea Pop, Bejinariu Ioan, Sanda Băcucș-Crișan, Dan Băcucș-Crișan, Daniel Sana, Zsolt Csok, <i>Șimleu Silvaniei – monografie arheologică</i> , Editura Mega, Cluj-Napoca, 2006, p. 17.
Pop et alii 2009	Horea Pop, Ioana Marchiș, Marius Ardeleanu, <i>Șantierul arheologic Șimleu Silvaniei “Cetate”. Campania anului 2008</i> ; în <i>Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania anului 2008</i> , cIMeC – Institutul de Istorie Culturală, Târgoviște, 2009, p. 212.
E.Pripon 2015	E. Pripon, <i>Restaurarea unui vas decorat cu șerpi aplicați în relief</i> , în <i>Acta Musei Porolissensis</i> , XXXV, 2015.
E.Pripon 2016	E. Pripon, <i>Salonul Interjudețean de Restaurare Din Tainele Restaurării</i> , Editura Porolissum, Zalău, 2016.
D.Vicoveanu 1998	Dumitru Vicoveanu, <i>Suport de curs – Ceramica</i> , Iași, 1998.

¹⁴ Pripon 2016 p. 36.

ANEXA I: BULETIN DE ANALIZĂ KANTHAROS.
ANNEX I: TEST REPORT FOR KANTHAROS.

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A TRANSILVANIEI
LABORATORUL DE RESTAURARE ȘI CONSERVARE
SECTORUL INVESTIGAȚII CHIMICE

Buletin de analiză nr. 26/2009

Obiectul: Strachina tip "coif suedez"

Șantierul arheologic: Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj, Observator, G.181, C1, c.c. 53/2004

Campania: 2003

Se cere: Identificarea depunerilor

Metoda de analiză: Microchimie analitică calitativă

Rezultatul analizei:

Nu prezintă depuneri aderente doar urme de praf superficial.

Intocmit
chim. Doina Boroș

ANEXA II: BULETIN DE ANALIZĂ STRACHINĂ.
ANNEX II: TEST REPORT FOR BOWL.

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A TRANSILVANIEI
LABORATORUL DE RESTAURARE ȘI CONSERVARE
SECTORUL INVESTIGAȚII CHIMICE

Buletin de analiză nr. 24/2009

Obiectul: Fragment de ceramică dintr-un *Kantaros*

Șantierul arheologic: șantierul arheologic Șimleul Silvaniei, jud. Sălaj, Cetate, C₅, L₁₆,
c.c. 523/2009

Campania: 2008

Se cere: Identificarea depunerilor

Metoda de analiză: Microchimie analitică calitativă

Rezultatul analizei:

1. depuneri ocru brun, slab aderente: - pământ
2. depuneri negre sub forma unor pete aderente ușor lipicioase: reziduuri petroliere de tip asfaltene,
 - teste de solubilitate: - sunt insolubile în benzină, alcool, cloroform, toluen,
 - se înmoaie puțin la benzen, tetraclorură de carbon.

Foto 1: Kantharos înainte de restaurare.

Foto 1: Kantharos before restoration.

Foto 2: Kantharos în timpul restaurării.

Foto 2: Kantharos during restoration.

Foto 3: Kantharos după restaurare.

Foto 3: Kantharos after restoration.

Foto 4: Strachină înainte de restaurare.

Foto 4: Bowl before restoration.

Foto 5: Strachină în timpul restaurării.

Foto 5: Bowl during restoration.

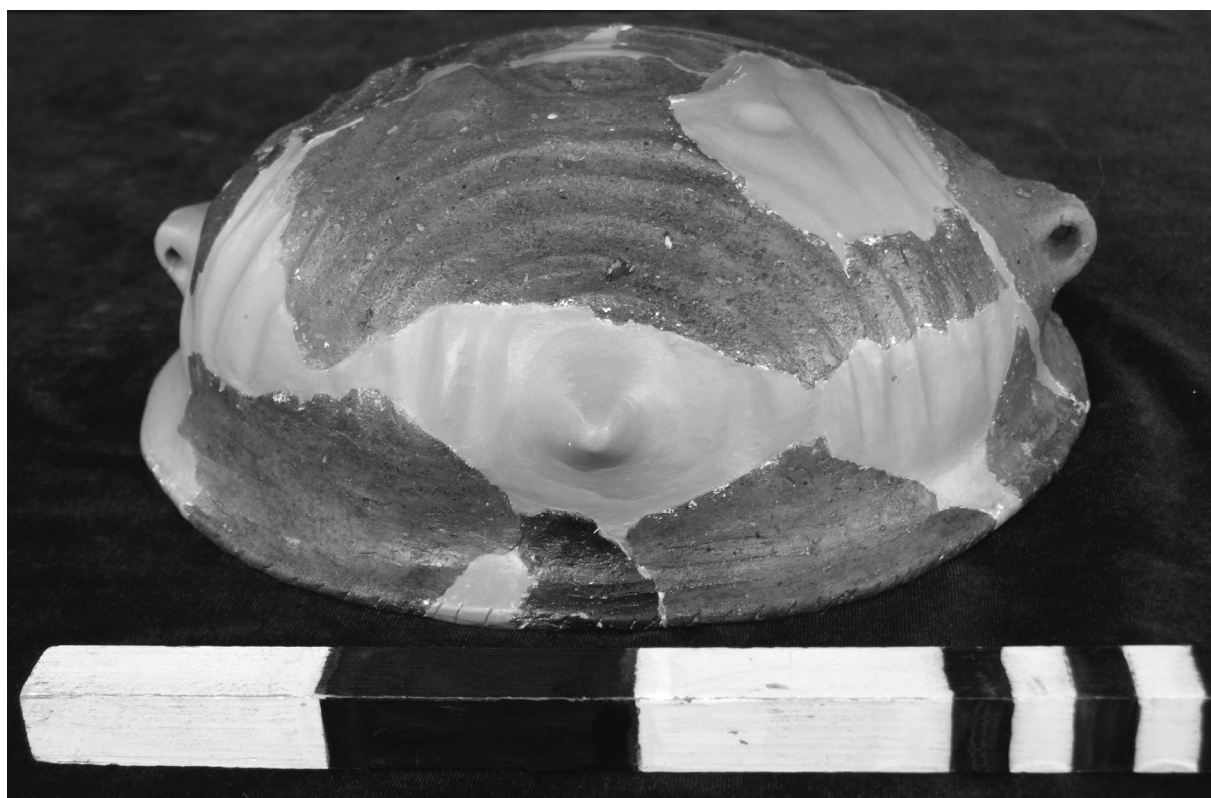

Foto 6: Strachină după restaurare.

Foto 6: Bowl after restoration.